

Tartalomjegyzék / Table of Contents

Előszó / Preface	5	II. Történeti topográfiai adattár (összeállította: Árvai Tünde) / Historical-topographical Gazetteer (compiled by Tünde Árvai)	78
I. Pécs város történeti helyrajza / The historical topography of Pécs	7	1. Név / Name	78
1. Természeti adottságok (Tóth Zsolt) / Natural features (Zsolt Tóth)	7	1.1. Történeti elnevezések / Historical name forms	78
1.1. Földrajzi elhelyezkedés és természeti környezet / Situation and natural geography	7	1.2. Jelenlegi elnevezések / Current name forms	78
1.2. Úthálózat, közlekedés / Roads and transport	8	1.3. A nevek etimológiája / Etymology of the names	78
2. Településnyomok Pécs területén a magyar államalapításig / Settlement in the Pécs area before the foundation of the Hungarian state	9	2. Jogállás / Legal status	78
2.1. Óskor (Gáti Csilla) / Prehistory (Csilla Gáti)	9	2.1. Terminológia / Terminology	78
2.1.1. Neolitikum – bronzkor / Neolithic – Bronze Age	9	2.2. Kiváltságok / Privileges	78
2.1.2. Vaskor / Iron Age	11	3. Birtokviszonyok / Proprietorial status	79
2.2. Római kor (Tóth Zsolt – Kovaliczky Gergely) / Roman period (Zsolt Tóth – Gergely Kovaliczky)	11	3.1. Birtokosok / Owners	79
2.2.1. A település elhelyezkedése / The location of the settlement	11	4. Határok / Municipal boundaries	79
2.2.2. A település neve / The name of the town	11	5. Közigazgatási besorolás / Administrative location	80
2.2.3. A település az 1–2. században / The town in the first and second centuries	12	5.1. Világi közigazgatás / Secular administration	80
2.2.4. A település a 3. században / The town in the third century	13	5.2. Egyházi közigazgatás / Ecclesiastical administration	81
2.2.5. A település topográfiája a késő császárkorban / The topography of the settlement in the late imperial period	14	5.2.1. Katolikus / Roman Catholic	81
2.2.6. Összefoglalás / Summary	18	5.2.2. Evangélikus / Lutheran	81
2.3. Népándorlások (Kovaliczky Gergely – Nagy Erzsébet – Tóth Zsolt) / Age of Migrations (Gergely Kovaliczky – Erzsébet Nagy – Zsolt Tóth)	18	5.2.3. Református / Calvinist	81
2.3.1. A római uralom vége / The end of Roman rule	18	5.2.4. Zsidó / Jewish	81
2.3.2. A „lakatlan” város / The ghost town	19	6. Közigazgatási beosztás / Administrative divisions	81
2.3.3. A Karoling-kor és a magyar honfoglalás kora / The Carolingian Age and the Hungarian Conquest	20	6.1. Középkor / Middle Ages	81
3. Pécs településszerkezete a középkorban (Fedeles Tamás) / The urban structure of medieval Pécs (Tamás Fedeles)	22	6.2. Török kor / Ottoman Era	81
3.1. Sopianae – Quinque Ecclesiae / Sopianae – Quinque Ecclesiae	22	6.3. 18–19. század / Eighteenth and nineteenth centuries	81
3.2. A középkori településrészek / The medieval districts	22	7. Néesség / Population	82
3.2.1. A székesegyház és környéke / The Cathedral and its surroundings	22	7.1. Házak száma / Number of houses	82
3.2.2. A káptalani városrész / The chapter district	23	7.2. A lakosság száma / Number of inhabitants	82
3.2.3. Óvár/Harangozó városnegyed és a ferences kolostor környéke / The Óvár/Harangozó district and the surroundings of the Franciscan friary	23	8. Utcák / Streets	82
3.2.4. A Szent Benedek-plébániatemplom városnegyede / The St Benedict's Parish Church quarter	25	8.1. Római kor / Roman period	82
3.2.5. A dominikus városnegyede / The Dominican quarter	25	8.2. Középkor / Middle Ages	82
3.2.6. A város északkeleti területe / The north-east of the city	26	8.3. Török kor / Ottoman Era	82
3.2.7. A városközpont / The city centre	26	8.4. 19. század / Nineteenth century	82
3.2.8. Malomszeg/Malomséd / Malomszeg/Malomséd	28	9. Egyházak / Ecclesiastical institutions	90
3.3. A vár és a városfal / The castle and the city wall	29	9.1. Keresztény / Christian	90
3.4. Utcák és terek / Streets and squares	30	9.1.1. Római katolikus / Roman Catholic	90
3.5. A topográfiai fejlődés összessége / Summary of topographical development	32	9.1.2. Unitárius / Unitarian	91
4. Pécs török kori topográfiája (Sudár Balázs) / The Ottoman-era topography of Pécs (Balázs Sudár)	33	9.1.3. Evangélikus / Lutheran	91
4.1. A város fő részei / The principal divisions of the city	33	9.1.4. Református / Calvinist	91
4.2. Külvárosok / Suburbs	33	9.1.5. Ortodox / Orthodox	91
4.3. Városrészek (mahallék) / Districts (mahalles)	34	9.1.6. Kisegyházak / Minor congregations	91
4.4. Erődítmények / Fortifications	36	9.2. Zsidó / Jewish	92
4.5. Imahelyek / Mosques	37	9.3. Muszlim / Muslim	92
4.6. Fürdők / Baths	39	9.3.1. Imahelyek / Places of worship	92
4.7. Iskolák / Schools	39	9.3.2. Kolostorok / Dervish monasteries	92
4.8. Kolostorok / Monasteries	40	9.3.3. Zarándokhelyek / Pilgrimage sites	92
4.9. Kereskedelmi intézmények / Commercial buildings and markets	41	10. Temetők / Cemeteries	92
5. Pécs topográfiája a város visszafoglalásától a 19. század derekáig (Schmelcz-Pohánka Éva) / The topography of Pécs after its recapture, up to the middle of the nineteenth century (Éva Schmelcz-Pohánka)	42	10.1. Keresztény / Christian	92
5.1. A város kiterjedése, beépítettsége / The territory and built-up area of the city	42	10.2. Zsidó / Jewish	92
5.2. Belváros / Inner city (Civitas interior / Innere Stadt)	43	10.3. Muszlim / Muslim	92
5.3. A külvárosok / The suburbs (Suburbia, Vorstädte)	44	11. Útmenti keresztetek, szobrok, köztéri emlékek / Roadside crosses, statues, public memorials	92
5.3.1. Budai külváros / The Budai suburb (Suburbium Budense / Budaer Vorstadt)	44	11.1. Szobrok / Statues	92
5.3.2. Szigeti külváros / Szigeti suburb (Suburbium Szigethianum / Szigether Vorstadt)	45	11.2. Épületplasztikák / Architectural sculpture	94
5.3.3. Siklósi külváros / Siklósi suburb (Suburbium Siklosiense / Siklóser Vorstadt)	46	11.3. Kapuzatok szobordíszrel / Gates with sculptures	95
5.4. Az északi szőlőhegyek beépítése és a környező települések / Building on the north vineyard hills and the neighbouring settlements	47	11.4. Emlékművek / Monuments	95
6. A város térbeli bővülése a 19. század közepétől az első világháború végéig (Pilkhofer Mónika) / Expansion between the middle of the nineteenth century up to the First World War (Mónika Pilkhofer)	47	11.5. Emléktáblák / Memorial plaques	96
6.1. A város adottságai / Conditions for development	47	11.6. Keresztetek / Crosses	96
6.2. Városrendezés / Urban planning	48	12. Erődítések / Defensive system	96
6.3. Középtervek / Public buildings	48	12.1. Városfalak a Belváros körül / City walls around the Inner Town	96
6.4. Lakóház-építkezések / Dwelling houses	50	12.1.1. Kapuk, tornyok, sarokbástyák a belső városfalon / Town gates, towers, corner bastions on the inner town walls	96
6.5. A város térbeli terjeszkedése / The geographical extent of the city	50	12.1.2. A Belvárost körülvevő fal / Walls around the Inner Town	97
7. Pécs településfejlődése a két világháború között (Oszwald Ferenc Nándor – Jankó Ferenc) / The urban development of Pécs between the two world wars (Ferenc Nándor Oswald – Ferenc Jankó)	53	12.2. Egyéb védelmi célú épületek / Other defensive buildings	97
7.1. Gazdasági, politikai, társadalmi környezet az 1920–1930-as években / The economic, political and social climate in the 1920s and 1930s	53	13. Igazgatási épületek / Administration	97
7.2. Pécs városfejlődése 1920-tól 1944-ig / The development of Pécs between 1920 and 1944	54	13.1. Polgári igazgatás / Civic administration	97
7.2.1. Belváros / Inner city	54	13.2. Katonai igazgatási épületek / Military administration	99
7.2.2. Szigeti külváros / Szigeti suburb	55	14. Kereskedelem / Trade	99
7.2.3. Siklósi külváros / Siklósi suburb	55	14.1. Elárústhelyek (közösségi tulajdonban) / Stores, stalls (public property)	99
7.2.4. Budai külváros / Budai suburb	56	14.2. Elárústhelyek (magántulajdonban) / Stores, stalls (private property)	99
7.2.5. Bányásztelepek / Mining colonies	56	14.3. Kereskedelmi igazgatás / Commercial administration	99
7.2.6. A mecsekoldali villanegyed kialakulása / The new villa quarter on the Mecsek hillside	56	15. Kézműesség és ipari termelés / Crafts and industrial production	100
7.2.7. A Megyeri (Régi) Kertváros kialakulása / The development of Megyeri (Old) Kertváros	57	15.1. Élelmiszeripar / Food production	100
7.3. Pécs funkcionális tagolódása 1945-ig / The functional division of Pécs up to 1945	58	15.2. Építőipar / Building materials	100
8. Pécs a szocialista városépítés időszakában (Oszwald Ferenc Nándor – Jankó Ferenc) / Pécs in the era of socialist urban development (Ferenc Nándor Oswald – Ferenc Jankó)	58	15.3. Bőripar, textilipar / Leather and textile production	100
8.1. Társadalmi-gazdasági viszonyok / Socio-economic conditions	58	15.4. Fémipar / Metal processing	100
8.2. A városrendszer átalakulása / The transformation of the urban structure	60	15.5. Faipar / Timber production	101
8.2.1. Újmezses / Újmezses	60	15.6. Vegyipar / Chemical industry	101
8.2.2. Uránváros / Uránváros	60	15.7. Gépipar / Machinery industry	101
8.2.3. Új Kertváros / Új Kertváros	61	15.8. Egyéb iparágak / Other industries	101
8.2.4. Belváros / Inner city	61	16. Szolgáltatás és szórakozás / Services and entertainment	101
8.2.5. Mecsekoldal / Mecsek hillside	62	16.1. Vendéglátás / Catering	101
8.2.6. A Szigeti városrész és környéke / The Szigeti district and surroundings	63	16.1.1. Vendéglátók, szállodák, vendéglők, kocsmák, mulatók / Inns, hotels, restaurants, taverns, clubs	101
9. Pécs átalakulása a rendszerváltástól napjainkig (Oszwald Ferenc Nándor – Jankó Ferenc) / The transformation of Pécs since the political transition (Ferenc Nándor Oswald – Ferenc Jankó)	64	16.1.2. Kávézók, cukrászdák / Coffee shops, confectioneries	103
		16.2. Szórakozás / Entertainment	103
		16.2.1. Könyvtár / Library	103
		16.2.2. Színház / Theatre	104
		16.2.3. Mozi / Cinema	104
		16.2.4. Pihenők, menedékházak, kilátók / Places of retreat, tourist huts, look-out towers	104
		16.2.5. Fürdők / Baths	104
		16.2.6. Sportlétesítmények / Sports facilities	105
		16.2.7. Múzeumok / Museums	105
		16.2.8. Egyéb / Other	105
		16.3. Kommunikáció és hírközlés / Communication and postal services	106
		16.4. Hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások / Banks and financial institutions	106
		17. Egészségügy / Health	106
		17.1. Kórházak / Hospitals	106
		17.2. Patikák / Pharmacies	107
		18. Oktatás / Education	107
		18.1. Kisdudorok / Nursery schools	107

18.2. Alsószintű iskolák / <i>Primary schools</i>	107	20. Közművek, vízvezeték, kutak / <i>Public utilities, water pumps, wells</i>	114
18.2.1. Egyházi / <i>Ecclesiastical</i>	107	20.1. Vízellátás / <i>Water supply</i>	114
18.2.2. Állami / <i>Public</i>	107	20.2. Kutak / <i>Wells</i>	114
18.2.3. Nemzeti / <i>Ethnic</i>	108	20.3. Világítás / <i>Lights</i>	114
18.2.4. Magán / <i>Private</i>	109		
18.3. Középszintű iskolák / <i>Secondary schools</i>	109	21. Közlekedés / <i>Traffic</i>	115
18.3.1. Egyházi / <i>Ecclesiastical</i>	109	21.1. Hidak / <i>Bridges</i>	115
18.3.2. Állami / <i>Public</i>	109	21.2. Postakocsijárat / <i>Postal coach lines</i>	115
18.3.3. Magán / <i>Private</i>	110	21.3. Vasút / <i>Railway lines</i>	115
18.4. Főiskola, egyetem / <i>College, university</i>	110	21.4. Lófogatóú közokocsi / <i>Horse-drawn public coaches</i>	115
18.4.1. Katolikus / <i>Catholic</i>	110	21.5. Villamos / <i>Tramway lines</i>	115
18.4.2. Állami / <i>Public</i>	110	21.6. Autóbusz / <i>Coaches, buses</i>	115
18.4.3. Magán / <i>Private</i>	111	21.7. Légi közlekedés / <i>Air transport</i>	115
18.5. Árvaházak és kisegítő intézmények / <i>Orphanages and auxiliary institutions</i>	111	22. Természeti képződmények / <i>Natural features</i>	115
19. Nem polgári tulajdonú lakóépületek / <i>Residential buildings in non-civilian ownership</i>	112	22.1. Hegyek, dombok / <i>Hills</i>	115
19.1. Egyházi tulajdonú lakóépületek / <i>Residential buildings in ecclesiastical ownership</i>	112	22.2. Patakok, folyók / <i>Streams, rivers</i>	116
19.1.1. Katolikus / <i>Roman Catholic</i>	112	22.3. Tavak, mocsarak / <i>Lakes, marshes</i>	116
19.1.1.1. Püspökségi / <i>Episcopal</i>	112	22.4. Erdők / <i>Woods</i>	116
19.1.1.2. Káptalani / <i>Capitular</i>	112	23. Mezőgazdaság / <i>Agriculture</i>	116
19.1.1.3. Plébánialakok / <i>Parsonages</i>	112	23.1. Dűlők / <i>Fields</i>	116
19.1.1.4. Egyéb egyházi tulajdonú lakóépületek / <i>Other residential buildings in ecclesiastical ownership</i>	112	23.2. Kertek, gyümölcsösök / <i>Gardens, orchards</i>	117
19.1.1.5. Egyházi tulajdonú gazdasági épületek / <i>Farm buildings in ecclesiastical ownership</i>	112	23.3. Majorságok / <i>Manors</i>	117
19.1.1.6. Egyházi tulajdonú igazgatási épületek / <i>Administrative buildings in ecclesiastical ownership</i>	113	24. Bányák / <i>Mines</i>	117
19.1.2. Evangélikus / <i>Lutheran</i>	113	24.1. Akna, táró / <i>Shafts, tunnels</i>	117
19.1.3. Református / <i>Calvinist</i>	113	24.2. Colonia, bányásztelep / <i>Colonies, mining areas</i>	118
19.2. Nemesi tulajdonú lakóépületek / <i>Residential buildings owned by noblemen</i>	113	24.3. Bányagazgatás / <i>Mine administration</i>	118
19.3. Különleges státusú lakóépületek / <i>Residential buildings of special status</i>	113	25. Halastavak és halászhelyek / <i>Fishponds and fishing sites</i>	118
19.3.1. A püspökség alkalmazásában álló (tisztviselő) lakóépületei / <i>Residential buildings owned by officeholders employed by the diocese</i>	114	26. Malmok / <i>Mills</i>	118
19.3.2. A város alkalmazásában álló (tisztviselő) lakóépületei / <i>Residential buildings owned by officeholders employed by the municipality</i>	114	26.1. Vízimalmok / <i>Water mills</i>	119
19.3.3. Magasházak / <i>High-rise buildings</i>	114	26.2. Kallómalomok / <i>Fulling mills</i>	119
		26.3. Gőzmalomok / <i>Steam mills</i>	119
		26.4. Fűrészmalom / <i>Sawmills</i>	119
		Bibliográfia / <i>Bibliography</i>	120
		A szövegközi ábrák jegyzéke / <i>List of figures in the booklet</i>	127

Térképek / Maps

A Általános térképek / General maps

A.1 TÁBLA / PLATE A.1

A.1.1a–d. Az 1865-ös kataszteri felmérés alapján szerkesztett térkép / *Base map drawn after the cadastral map of 1865, 1:2500*

A.2 TÁBLA / PLATE A.2

Pécs és környéke / *Pécs and its surroundings, 1:50 000*

A.2.1 Részlet az I. katonai felmérésből / *Detail of the First Military Survey*
A.2.2 Részlet a II. katonai felmérésből / *Detail of the Second Military Survey*

A.3. TÁBLA / PLATE A.3

Fejlődési fázis térképek / *Topographical development maps, 1:10 000*

A.3.1 Pécs 1009–1242 / *Pécs 1009–1242*
A.3.2 Pécs 1242–1543 / *Pécs 1242–1543*
A.3.3 Pécs a török korban / *Pécs during the Ottoman Era*

A.4. TÁBLA / PLATE A.4

A.4.1 Pécs szabad királyi város alaprajza / *The plan of Pécs free royal town.*
A.4.2. Szabad Királyi Pécs Város' Föld-ábrosza, Lukrits Ignác, 1843 / *The map of Pécs Free Royal Town, Ignác Lukrits, 1843*

A.5. TÁBLA / PLATE A.5

A.5.1 Pécs város topográfiai térképe / *The topographical map of Pécs, 1:10 000*

A.6 TÁBLA / PLATE A.6

A.6.1 Pécs város központja légi felvételen / *Aerial view of the centre of Pécs, 1:5000, 2005*

B. Tematikus térképek / Thematic maps

B.1 TÁBLA / PLATE B.1

Őskori lelőhelyek a város és a környéke területén / *Prehistoric sites in the territory of the town and its surroundings*

B.1.1 Neolitik lelőhelyek / *Neolithic sites*
B.1.2 Rézkori lelőhelyek / *Copper Age sites*
B.1.3 Kora bronzkori lelőhelyek / *Early Bronze Age sites*
B.1.4 Középső bronzkori lelőhelyek / *Middle Bronze Age sites*
B.1.5 Késő bronzkori lelőhelyek / *Late Bronze Age sites*
B.1.6 Kora vaskori lelőhelyek / *Early Iron Age sites*
B.1.7 Késő vaskori lelőhelyek / *Late Iron Age sites*

B.2 TÁBLA / PLATE B.2

B.2.1 Késő római kori temetői épületek Sopianae északi temetőjében / *Late Roman cemetery buildings in the northern cemetery of Sopianae*

B.3 TÁBLA / PLATE B.3

B.3.1 Avar kori lelőhelyek a város és a környéke területén / *Avar Period sites in the territory of the town and its surroundings*

B.4 TÁBLA / PLATE B.4

B.4.1 A Szigeti külváros a 18. században / *The Szigeti suburbs in the eighteenth century*
B.4.2–3 Pécs utcái 1722-ben és 1843-ban / *Streets in Pécs in 1722 and 1843*

B.5 TÁBLA / PLATE B.5

B.5.1 Pécs szakrális topográfiája a 18–19. században / *Ecclesiastical topography of Pécs in the eighteenth and nineteenth centuries*

B.6 TÁBLA / PLATE B.6

B.6.1 Pécs belváros oktatási intézményeinek helye és vándorlása a 18–19. században / *The sites and relocation of educational institutions in Pécs in the eighteenth and nineteenth centuries*

B.7 TÁBLA / PLATE B.7

B.7.1. Iparosok Pécs belvárosában (1828) / *Craftsmen in the City Centre of Pécs (1828)*

C. Rekonstrukciók, reprodukciós térképek és látképek / Reconstructions, reproductions of maps and views

C.1 TÁBLA / PLATE C.1

Sopianae épületeinek 3D-s rekonstrukciója / *3-D reconstructions of the buildings of Sopianae*

C.1.1 Cella trichora II. A késő római kori északi temető második háromapszisos temetői épülete a Janus Pannonius utca 10. (Rózsakert) területén / *Cella trichora II. The second three-apse building in the territory of the Late Roman northern cemetery at 10 Janus Pannonius Street (Rose Garden)*
C.1.2 Sopianae késő római kori pogány bazilikája / *The Late Roman pagan basilica of Sopianae*

C.2 TÁBLA / PLATE C.2

Pécs török kori ábrázolásainak reprodukciói / *Reproductions of the Ottoman-period representations of Pécs*

C.2.1 Pécs 1664-es ostromát ábrázoló és leíró röplap, 1664 / *Leaflet representing and describing the 1664 siege of Pécs*
C.2.2 Pécs ostroma 1664-ben / *The 1664 siege of Pécs*
C.2.3 Pécs 1686-os ábrázolása / *The 1686 representation of Pécs.*
C.2.4 Ismeretlen tollrajz Pécs 1664-es vagy 1686-os ostromáról / *Ink drawing of the 1664 or 1686 siege of Pécs by an unknown author*
Kommentár: Sudár Balázs / *Commentary by Balázs Sudár*

C.3 TÁBLA / PLATE C.3

C.3.1. Joseph de Haüy francia hadmérnök 1687-es helyszínrajza / *1687 site plan by Joseph de Haüy French military engineer*
C.3.2 Pécs belváros telkeinek és utcáinak rekonstrukciója az 1722. évi telekkönyv alapján / *The reconstruction of building plots and streets in Pécs after the 1722 land register, 1:1000*

C.4. TÁBLA / PLATE C.4

Pécs 18. századi térképei, helyszínrajza / *Eighteenth-century maps and site plans of Pécs*

C.4.1 Pécs bel- és külterületének helyszínrajzi, vizrajzi és mezőgazdasági térképe / *Layout, hydrographic and agricultural maps of the inner and outer parts of Pécs*
C.4.2 Malmok, épületek a Tettye-patak mentén / *Mills and buildings along Stream Tettye*
C.4.3 A püspökvár helyszínrajza / *Site plan of the bishop's castle*

C.5 TÁBLA / PLATE C.5

Pécs 18–19. századi látképei / *Eighteenth- and nineteenth-century views of Pécs*

C.5.1 Pécs 1763-as látképe Joseph Hochrein metszetén / *The 1763 view of Pécs on a copper cut by Joseph Hochrein*
C.5.2 Pécs 1863-as látképe Joseph Hochrein metszetén / *The 1863 view of Pécs on a copper cut by Joseph Hochrein*
C.5.3 Pécs 1779-es látképe egy céhlevélben / *The 1779 view of Pécs on a guild master's certificate, C.K.*
C.5.4 Pécs 1799-es látképe egy céhlevélben / *The 1799 view of Pécs on a guild master's certificate*
C.5.5 Pécs 1802-es látképe egy céhlevélben / *The 1802 view of Pécs on a guild master's certificate*
C.5.6 Pécs látképe egy 1833-as céhlevélben / *The 1833 view of Pécs on a guild master's certificate*
C.5.7 Pécs 1783-as látképe dél felől / *The 1783 view of Pécs from the south*